

BASILIVS VALENTINUS AZ ALKÍMIÁRÓL

Basilivs Valentivus, a neves alkimista, a hagyomány szerint a 15. században, Erfurtban élt és Benedek-rendi szerzetes volt. Ebből a hagyományból azonban sajnos egy szó sem igaz, Basilivs Valentivus ugyanis kitalált személy. A kutatók sokáig úgy hitték, hogy Basilivs egy Johann Thölde (1565–1624) nevű német alkimista sókereskedővel azonos, ám azóta kiderült, hogy nemcsak Thölde viselte ezt az álnevet, hanem még sok más, jórészt ismeretlen kortárs szerző is.

Az első állítólagos Basilivs Valentivus-mű 1599-ben jelent meg *Ein kurtz summarischer Tractat, von dem grossen Stein der Uralten* címmel. Az ősök kövén (Stein der Uralten) természetesen a bölcsék köve értendő: a könyv második része ennek előállításával is foglalkozik, „tizenkét kulcsban”, vagyis szimbolikus és rejtjelezett nyelvű lépcsőben ismertette a folyamatot. A bölcsék köve egyébként egyesek szerint a mesterséges ember, a homunculus, mások szerint a fémátalakítás, a *transmutatio metallorum*, megint mások szerint a mindent gyógyító csodagyógyszer titkos képlete. A könyv második kiadását immár megfelelően rejtélyes fametszetek is illusztrálták. A mű két könyvét Michael Mayer fordította latinra, és adta ki 1618-ban: ettől kezdve ez a mű az alkímia egyik bibliájává vált. A 17-18. században oly népszerű alkimista szimbolika (királyok, királynők, állatok, növények, ókori istenségek stb.) szintén ebben a műben kodifikálódott. Később egyébként még egy tucat könyvet adtak ki Basilivs Valentivus neve alatt.

Az itt közölt szöveg valódi szerzője ismeretlen, mindenesetre a *Triumph-Wagen Antimonii* (Az antimon diadalszekere – első kiadás: 1604) Basilivs Valentivus legsikeresebb munkái közé tartozik. Noha részletünket a könyv legelejéről vettük, és ezért még nem hemzseg a sasoktól, oroszlánoktól, holttestektől és efféléktől, annyi azért jól látható belőle, milyen misztikus, vallásos körítéssel, milyen hatásos titokzatossággal tálalták ezeket az alkimista munkákat, amelyeket igen sokan egyszerűen a meggazdagodás reményében forgattak és próbáltak megfejteni. Az alkímia elsőrendű célja ugyanis az anyag tetszés szerinti átváltoztatása. Ez pedig, ha sor kerülne rá, mellest az aranycsinálást is lehetővé tenné. Az alkímiát egyébként művelői afféle misztériumvallásnak tekintették, sajátos hermetikus nyelvet és jelrendszert is kialakítottak hozzá, és körüket az adeptusok, a beavatottak zárt körékként igyekeztek megőrizni. Az alkímia ugyan az ókori Alexandriából eredt, ám a 17. század elején – a padovai atomizmussal, a kemiatriával és Paracelsus újrafelfedezésével párhuzamosan – valóságos reneszánsza bontakozott ki.

Az alkimista kutatások mindenesetre a kémia és az orvosi kémia 17. századi kibontakozásában igen fontos szerepet játszottak. Számos gyógyszeralapanyag előállítási módjára alkimisták jöttek rá, s a Paracelsus által már a 16. század elején megalapozott kemiatria nevű orvosi irányzat – amely szerint a szervezet működése kémiai folyamatokból áll – szintén alkimista kutatásokon alapult. Ráadásul a legnevesebb orvosok közül is sokan foglalkoztak szabadidejükben alkímiával, így például Van Helmont, De le Boë Sylvivus, Boyle vagy a magyar Köleséri Sámuel is.

Az antimon diadalszekere. I. fejezet¹

Mint hogy én, Basilius Valentinus Szent Benedek szerzetesrendjéhez tartozom, és mivel a szerzetesi élet sokkal magasabb rendű szentséget követel meg, mint amely ebben a közönséges korban a többséget ki szokta elégíteni, úgy éreztem, mindenekelőtt a következőket kötelességem leszögezni: a spagirikus művészet² tanoncainak tisztában kell lenniük avval, hogyan alapozzák meg biztosan tudományukat úgy, hogy az általa emelt épületet ne veszélyeztethessék a szelek, és ne dönthesse romba bármely kóbor vihar.

Miközben elmélyültem tárgyamban, nemcsak a jelenkorra gondoltam, hanem az elkövetkező nemzedékekre is, arra a korra, amikor mi már sírunkban fészünk majd, és amikor a kortársaink közül sem paraszt, sem király nem él többé. Tárgyamat nem csupán a Felséges Úristen tisztelete és dicsősége jegyében ismertetem, hanem avégett is, hogy embertársaim mindenben megadják majd az Úrnak a kellő tiszteletet.

Véleményem szerint a következő meditációk során öt fontos szempontot kell mindig és teljes mértékben szem előtt tartania mindannak, aki immár a filozófiai bölcsesség birtokában van, illetve annak is, aki csak vágyakozik a tudományunk adta bölcsességre.

Az első ezek közül Isten segítségül hívása, a második a természet vizsgálata, a harmadik a megfelelő előkészület, a negyedik az ismeretek felhasználásának módja, az ötödik a használat és a haszon maga. Az, aki nem tartja szem előtt figyelmesen e szempontokat, soha nem tarthat majd az igazi alkimisták közé, és sohasem kerülhet a spagirikus tudomány tökéletes ismerőinek sorába. Ezért hát pontos sorrendjükben fogunk szót ejteni róluk, mégpedig olyan világosan és röviden, ahogyan csak tudásunkból telik avégett, hogy a szorgos és alapos operátor helyes módon legyen majd képes mesterművünket végbevinni.

Mindenekelőtt tehát Isten segítségéért kell fohászodnunk, mégpedig tiszta és makulátlan szívünk mélyéből, és olyan lelkiismerettel kell Hozzá folyamodnunk, amely mindenfajta nagyravágyástól, képmutatástól és büntől mentes, mentes továbbá az afféle hibáktól is, mint a góg, a vakmerőség, büszkeség, bujaság, világi hívság, a szegények elnyomása és a hasonló vétkek. Mindezeket gyökerestül ki kell szívünkéből irtani, hiszen, ha az ember avégett jelenik meg az irgalom trónusa előtt, hogy teste egészségét visszanyerje, csakis olyan lelkiismerettel teheti ezt, amelyből minden gyomot kiirtott, és amely Isten makulátlan, minden mocsoktól mentes templomává tisztult. Nem csak azért, mert Istenből nem szabad gúnyt űzni – ahogy azt a világiak naivul gondolják.³ Szerintem ugyanis nem csupán gúnyt űznünk nem szabad Belőle, hanem egyenest a lehető legmélyebb tisztelettel és istenfélelemmel kell hozzá folyamodnunk. Hiszen tisztában kell lennünk avval, hogy Ő a mindenség Teremtője, és mindennek megfelelő bizonyosságát is kell adnunk. Hiszen mije van az embernek, ami nem Istené? Tekints csak a testedre, vagy a lelkedre, amely e testben éli életét. Vajon nem Isten táplálja ez utóbbit Irgalma Igéjével? S nem Ő ígért-e neki örök életet? Nem Ő látja-e el testünket táplálékkal és ruhával, amelyek nélkül elpusztulnánk? Mindezt a mi Áldott Atyánktól kapjuk, aki a földet, a látható és láthatatlan dolgokat, az égboltozatot, a növényeket, állatokat és mindeneket teremtette egykor. Mert tudnod kell: hitvány, megátalkodott ember sosem juthat az igazi Orvossághoz, s még kevésbé kószolhat az örökkévalóság Kenyerébe.

¹ BASILIUS VALENTINUS, *Triumph-Wagen Antimonii [...] mit einer Vorrede Joachimi Tanckii*, Leipzig, typ. Berwaldin, druckts Jacob Popporeich, 1604, o. n.

² Spagirikus művészet: alkímia. A szó a szpáo 'szétválasztok' és ageiró 'összegyűjtök, összeolvasztok' görög szavakból származik.

³ Utalás Pálnak a galatákhöz írt levelére (6.7.).